S&P 3HW

Hoofdstuk 2: Ontwikkeling

In dit hoofdstuk leer je hoe mensen zich ontwikkelen, van voor de geboorte tot op hoge leeftijd. Je ontdekt wat je van je ouders meekrijgt, en wat je leert van de mensen en de wereld rondom je. Je leert ook de fasen kennen die mensen doorlopen, en de gebieden waarop ze zich ontwikkelen.

Wat moet je kunnen?

- ✓ Ontwikkeling omschrijven en er een eigen voorbeeld van geven.
- ✓ Nature en nurture van elkaar onderscheiden, en groei en rijping uitleggen.
- ✓ De vier systemen van het bio-ecologisch model herkennen in voorbeelden.
- ✓ De vier opvoedingsstijlen omschrijven met warmte en controle, en ze herkennen in situaties.
- ✓ Een kritieke en een gevoelige periode van elkaar onderscheiden, met een voorbeeld.
- ✓ De ontwikkelingsfasen in de juiste volgorde noemen, en uitleggen waarom de leeftijdsgrenzen niet vastliggen.
- ✓ De drie ontwikkelingsgebieden en hun deelgebieden herkennen in voorbeelden.

Inhoud

1. Les 1: Wat is ontwikkeling?
2. Les 2: Het bio-ecologisch model
3. Les 3: Opvoedingsstijlen
4. Les 4: Ontwikkelingsfasen
5. Les 5: De drie ontwikkelingsgebieden

Vaktermen

Les 1: Wat is ontwikkeling?

Wat moet je kunnen?

- ✓ Omschrijven wat ontwikkeling is, en er een eigen voorbeeld van geven
- ✓ Nature en nurture van elkaar onderscheiden
- ✓ Groei en rijping van elkaar onderscheiden

Wat denk jij?

Vraag 1 **Denk aan jezelf vijf jaar geleden. Wat kun of doe je nu, wat je toen nog niet kon of deed? Geef één voorbeeld, en schrijf erbij hoe die verandering volgens jou gekomen is.**

Wat is ontwikkeling?

DEFINITIE
Ontwikkeling is de manier waarop je gedrag doorheen je leven verandert: stap voor stap, en meestal in een vaste volgorde. De veranderingen zijn vaak (maar niet altijd) blijvend.

Een baby leert eerst zitten, dan kruipen en dan lopen. Die volgorde is bij bijna alle kinderen dezelfde. Wat je één keer kunt, verleer je meestal niet meer: wie kan fietsen, kan dat ook na jaren nog.

Ontwikkeling stopt niet als je volwassen bent. Ook op je dertigste of je zeventigste verandert je gedrag nog. Het onderzoeksgebied dat zich daarmee bezighoudt, ken je al uit hoofdstuk 1: de ontwikkelingspsychologie.

Twee factoren: nature en nurture

Waarom ontwikkel je je zoals je je ontwikkelt? Psychologen zien twee grote factoren.

Nature: wat je meekrijgt

DEFINITIE
Nature staat voor de aangeboren kenmerken die je via je genetisch materiaal van je ouders meekrijgt.

Bijvoorbeeld: of je groot of klein wordt, je haarkleur, de kleur van je ogen.

Die aangeboren kenmerken komen op twee manieren tot uiting:

Groei	je lichaam of een deel ervan wordt groter. Bijvoorbeeld: je hersenen nemen in volume toe vanaf de conceptie tot ongeveer je vijfde jaar.
Rijping	je lichaam of een deel ervan gaat beter werken, ook als het niet meer groter wordt. Bijvoorbeeld: het aantal verbindingen in je hersenen blijft toenemen tot ongeveer je 35ste.

Nurture: wat je leert

> **DEFINITIE**
> **Nurture** staat voor alles wat je leert van je omgeving: van je ouders, je school, je vrienden en de samenleving.

Nature en nurture werken altijd samen. Bijvoorbeeld: je wordt goed in wiskunde

- doordat je een zekere aanleg hebt om met cijfers om te gaan (**nature**),
- maar ook doordat je een leerkracht hebt die het goed uitlegt (**nurture**).

Hoe nurture precies werkt, zie je in les 2 en les 3.

Oefenen

Vraag 2 **Gaat het vooral over nature of over nurture? Schrijf het juiste woord bij elk voorbeeld, en leg daarna in één zin uit waarom.**

Kies uit: Nature · Nurture

1. Je hebt bruine ogen, net als je moeder.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

2. Je spreekt thuis Turks en op school Nederlands.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

3. Je bloedgroep is O.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

4. Je zegt altijd "dank u" aan de buschauffeur, omdat je ouders je dat geleerd hebben.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

5. Je bent op je vijftiende al 1,85 meter, zoals de meeste mensen in je familie.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

6. Je kunt goed koken, omdat je elke zondag met je grootvader in de keuken staat.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

Vraag 3 **Een baby van een maand kan nog niet lopen, ook al oefent ze elke dag met haar ouders. Een kind van anderhalf jaar leert het wel. Komt dat door groei, door rijping, of door allebei? Leg uit.**

_____

_____

_____

_____

_____

Les 2: Het bio-ecologisch model

Wat moet je kunnen?

- ✓ Uitleggen wat het bio-ecologisch model van Bronfenbrenner toont
- ✓ Het microsysteem, het mesosysteem, het exosysteem en het macrosysteem omschrijven
- ✓ De vier systemen herkennen in voorbeelden

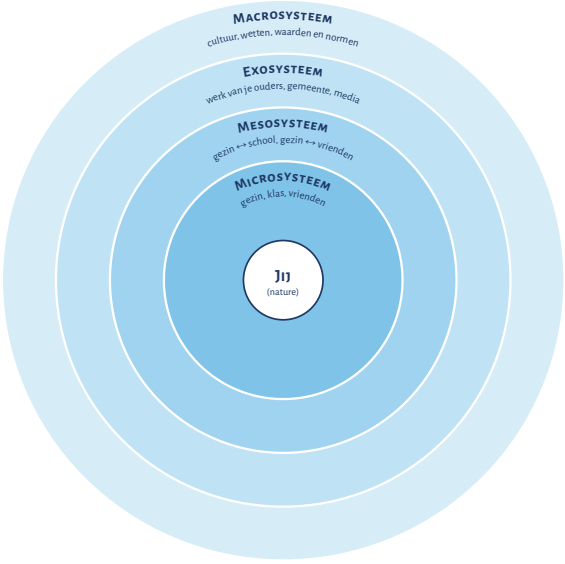
Wat denk jij?

Vraag 1 **Wie of wat heeft volgens jou de grootste invloed op wie je bent: je ouders, je vrienden, je school, of de sociale media? Motiveer je antwoord.**

Urie Bronfenbrenner

Urie Bronfenbrenner (1917-2005) was een Amerikaanse psycholoog van Russische afkomst. Hij wordt beschouwd als een van de grondleggers van de ontwikkelingspsychologie.

Hij was een van de eersten die een model maakte om menselijk gedrag te verklaren waarin nature en nurture **samen** een rol spelen. Het **bio-ecologisch model** beschrijft jou als een persoon met aangeboren kenmerken (**bio**), in het midden van een omgeving (**ecologisch**) die uit verschillende lagen bestaat.

Schema: gemaakt door Claude (Anthropic)

De vier systemen

Microsysteem	de mensen en plaatsen waarmee je rechtstreeks en vaak in contact komt. Bijvoorbeeld: je gezin, je klas, je vriendengroep, je sportclub.
Mesosysteem	de verbanden tussen de delen van je microsysteem. Bijvoorbeeld: je ouders praten met je leerkracht op het oudercontact; je beste vriend komt bij jou thuis eten.
Exosysteem	plaatsen en groepen waarvan je zelf geen deel uitmaakt, maar die jou toch beïnvloeden. Bijvoorbeeld: het werk van je ouders, het gemeentebestuur, de media.
Macrosysteem	de cultuur en de samenleving waarin je opgroeit, met haar wetten, waarden en normen. Bijvoorbeeld: de leerplicht in België, de feesten die we samen vieren, wat we normaal vinden.

Hoe verder een systeem van jou af staat, hoe minder je het zelf merkt. Toch heeft het invloed. Als je moeder bijvoorbeeld op haar werk plots 's avonds moet werken (exosysteem), verandert er thuis ook iets voor jou (microsysteem).

Oefenen

Vraag 2 **Over welk systeem gaat elke situatie? Schrijf het systeem bij de juiste situatie, en leg daarna in één zin uit waarom.**

Kies uit: Exosysteem · Macrosysteem · Mesosysteem · Microsysteem

1. Als ik verdrietig ben, bel ik mijn beste vriendin.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

2. Mijn vader verliest zijn job. Thuis is er minder geld, en iedereen is gespannen.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

3. In België moet je naar school tot je achttien bent.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

4. Mijn moeder reageert op de Instagram-berichten van mijn vrienden. Dat vind ik vervelend.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

5. Mijn trainer van de voetbalclub moedigt me na elke wedstrijd aan.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

6. De gemeente sluit het jeugdhuis waar ik elke woensdag naartoe ga.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

7. Mijn leerkracht belt mijn ouders omdat ik al drie keer te laat kwam.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

8. In onze samenleving vinden de meeste mensen het normaal dat jongens en meisjes samen naar school gaan.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

Systemen in het nieuws

Ook in het nieuws zie je de systemen van Bronfenbrenner aan het werk, vaak alle vier tegelijk.

Lees de artikels hieronder, en kies er één.

Artikel 1: "2e paar grootouders": buitenschoolse opvang Lieve en Jos in Zolder na 33 jaar abrupt dicht

Lieve en Jos vangen al 33 jaar kinderen op na school, in hun opvang in Heusden-Zolder. Voor veel kinderen was het een tweede thuis: ze konden er spelen, en er terecht met hun problemen. De opvang werkte samen met een organisatie die onthaalouders begeleidt. Sinds een nieuwe Vlaamse wet uit 2025 beslissen de steden en gemeenten over de opvang van schoolkinderen, en daardoor moet de opvang op 1 januari 2027 dicht. Ongeveer twintig ouders hielpen nog om de opvang aan te passen, en schreven een brief aan de minister om ze open te houden. Ze vragen zich af waar kinderen met autisme of ADHD, die er goed opgevangen werden, nu naartoe moeten.

VRT NWS (2026): "2e paar grootouders": buitenschoolse opvang Lieve en Jos in Zolder na 33 jaar abrupt dicht

Artikel 2: "Huidig statuut is lege doos": kinderrechtencommissaris vraagt meer aandacht voor jonge mantelzorgers

In Vlaanderen zorgen ongeveer 168.000 kinderen en jongeren thuis voor een familielid met een beperking of een ziekte. Zo zorgt een meisje van 16 voor haar broer met autisme. Ze voelt zich soms alleen, en heeft door de zorg te weinig tijd om te studeren: haar punten op school gingen achteruit. De kinderrechtencommissaris, die opkomt voor de rechten van kinderen, vraagt dat scholen meer rekening houden met jonge mantelzorgers, bijvoorbeeld als ze te laat komen of tijdens de examens. Ze vraagt ook een aangepast statuut: de regels voor mantelzorgers zijn nu vooral gemaakt voor volwassenen die werken, niet voor jongeren die naar school gaan. De ministers reageren met hun eigen plannen, zoals meer plaatsen waar jongeren terechtkunnen als het moeilijk gaat.

VRT NWS (2026): "Huidig statuut is lege doos": kinderrechtencommissaris vraagt meer aandacht voor jonge mantelzorgers

Artikel 3: Ouders voeren actie in Wiemesmeer voor veiligere oversteekplaats aan school: "We willen niet wachten op een ongeval"

Elke ochtend steken de kinderen van basisschool De StapSteen in Wiemesmeer een drukke weg over. In de winter is het dan nog donker, en chauffeurs zien de oversteekplaats slecht. Daarom stonden ouders van de ouderraad er in de regen met fluohesjes, samen met de opzichters van de school. De gemeente snoeide al hagen en haalde bloembakken weg, zodat de kinderen beter te zien zijn. Maar voor een echte oplossing moet het Agentschap Wegen en Verkeer beslissen, want het is een gewestweg. Vlak bij de school mogen auto's nu 50 km per uur rijden. De ouders vragen meer licht en een zone 30 tijdens de spitsuren.

VRT NWS (2026): Ouders voeren actie in Wiemesmeer voor veiligere oversteekplaats aan school: "We willen niet wachten op een ongeval"

Vraag 3 **Welke systemen van het bio-ecologisch model herken je in het artikel dat je koos? Noem alle vier de systemen, met bij elk een voorbeeld uit de tekst. Leg bij één systeem uit hoe het de kinderen of jongeren in het artikel beïnvloedt.**

Les 3: Opvoedingsstijlen

Wat moet je kunnen?

- ✓ Uitleggen wat warmte en controle in een opvoeding betekenen
- ✓ De vier opvoedingsstijlen omschrijven met warmte en controle
- ✓ De vier opvoedingsstijlen herkennen in situaties
- ✓ Uitleggen welke opvoedingsstijl volgens onderzoek het beste werkt

Wat denk jij?

Vraag 1 **Wat maakt iemand volgens jou een goede ouder? Noem twee dingen, en leg uit waarom ze belangrijk zijn.**

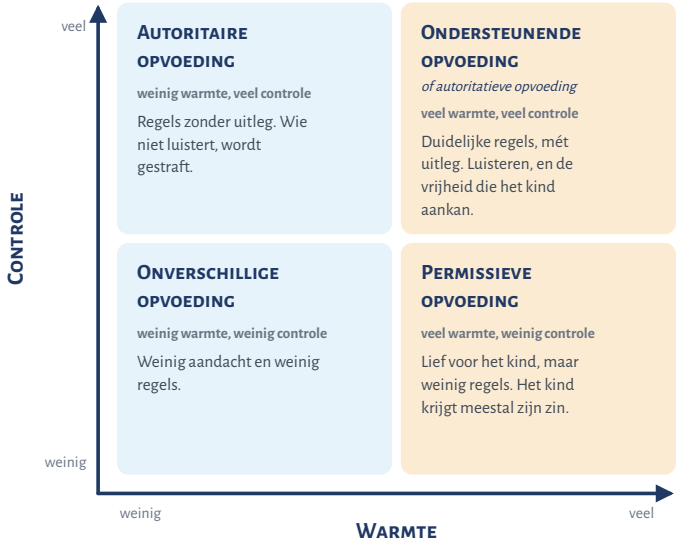
Warmte en controle

Je opvoeding is een deel van je microsysteem, en een van de belangrijkste vormen van nurture. Een **opvoedingsstijl** is de manier waarop ouders of opvoeders meestal met een kind omgaan. Je beschrijft ze met twee vragen:

Warmte	hoeveel liefde, steun en aandacht krijgt het kind? Bijvoorbeeld: troosten, aanmoedigen, luisteren, tijd maken.
Controle	hoeveel regels, structuur en toezicht zijn er? Bijvoorbeeld: afspraken over huiswerk en schermtijd, weten waar het kind is, nagaan of het iets al aankan.

Vier opvoedingsstijlen

Als je die twee vragen combineert, krijg je vier opvoedingsstijlen.

Schema: gemaakt door Claude (Anthropic)

Ondersteunende opvoeding	veel warmte en veel controle. De ouders stellen duidelijke regels, maar leggen uit waarom, luisteren naar hun kind en geven het de vrijheid die het aankan. Deze stijl heet ook de **autoritatieve** opvoeding.
Autoritaire opvoeding	weinig warmte en veel controle. De ouders bepalen alles en verwachten gehoorzaamheid, zonder uitleg. Wie niet luistert, wordt gestraft.
Permissieve opvoeding	veel warmte en weinig controle. De ouders zijn lief voor hun kind, maar stellen weinig regels. Het kind krijgt meestal zijn zin.
Onverschillige opvoeding	weinig warmte en weinig controle. De ouders bemoeien zich weinig met hun kind: ze geven weinig aandacht en stellen weinig regels.

Let op: *autoritair* en *autoritatief* lijken op elkaar, maar betekenen iets heel anders.

Welke stijl werkt het best?

Vraag 2 **Welke opvoedingsstijl is volgens jou de beste voor een kind? Motiveer je antwoord.**

In de klas: het opvoedingsraster

Waar plaats jij je leerkrachten op warmte en controle? Open het opvoedingsraster en typ de code die je op het scherm in de klas ziet. Plaats zoveel leerkrachten als je wilt. Op het scherm zie je daarna waar de hele klas elke leerkracht gemiddeld plaatst.

Oefenen

Vraag 3 **Welke opvoedingsstijl herken je in elke situatie? Schrijf de stijl bij de juiste situatie, en leg daarna in één zin uit waarom: hoeveel warmte en hoeveel controle zie je?**

Kies uit: Autoritaire opvoeding · Ondersteunende opvoeding · Onverschillige opvoeding · Permissieve opvoeding

1. Yusuf mag pas alleen naar de stad als hij zijn ouders laat weten met wie hij gaat. Als hij thuiskomt, vragen ze hoe het was.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

2. Als Mila een slecht rapport heeft, krijgt ze een maand huisarrest. Waarom het misliep, vragen haar ouders niet.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

3. Noah mag gamen tot drie uur 's nachts, want zijn moeder wil geen ruzie. Ze zegt vaak hoe trots ze op hem is.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

4. Sara's ouders weten niet wanneer ze toetsen heeft. Als ze iets wil vertellen, zeggen ze dat ze geen tijd hebben.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

5. Een monitor op kamp zegt: "Hier wordt niet gediscussieerd. Wie niet luistert, mag niet mee op uitstap."

   Antwoord: _____ Waarom? _____

6. Lien wil niet naar haar zwemles. Haar vader legt uit waarom zwemmen belangrijk is, en ze spreken af dat ze na het diploma mag stoppen.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

Les 4: Ontwikkelingsfasen

Wat moet je kunnen?

- Een kritieke periode en een gevoelige periode van elkaar onderscheiden, met een voorbeeld
- De ontwikkelingsfasen in de juiste volgorde noemen, met hun leeftijdsgrenzen en grensgebeurtenissen
- Uitleggen waarom de leeftijdsgrenzen niet vastliggen

Wat denk jij?

Vraag 1 **Vanaf wanneer ben je volwassen? Motiveer je antwoord.**

Kritieke en gevoelige periodes

Sommige dingen leer je het best op een bepaald moment in je leven: dan staat er als het ware een "venster" open. Psychologen onderscheiden twee soorten vensters.

Kritieke periode	een vaardigheid kan **alleen** in die periode ontstaan. Gaat het venster dicht zonder dat het gebeurd is, dan lukt het daarna niet meer. Bijvoorbeeld: een ganzenkuiken volgt het eerste bewegende wezen dat het ziet na het uitkomen, en hecht zich eraan. Gebeurt dat niet in de eerste dagen, dan lukt het later niet meer. Je leert er meer over bij de baby, in hoofdstuk 4.
Gevoelige periode	een vaardigheid ontwikkelt zich in die periode het **makkelijkst**. Later lukt het nog, maar het vraagt meer moeite en het resultaat is vaak minder goed. Bijvoorbeeld: een jong kind dat naar een ander land verhuist, leert de nieuwe taal vlot en zonder accent. Zijn ouders leren de taal ook, maar met meer moeite, en meestal met een accent.

Een grauwe gans met haar kuikens. Ganzenkuikens volgen het eerste bewegende wezen dat ze zien: dat heet inprenting, en het gebeurt in een kritieke periode. Foto: Emőke Dénes (2017), Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

	Kritieke periode	Gevoelige periode
In de periode	Het venster staat open: de vaardigheid kan ontstaan.	De vaardigheid ontwikkelt zich het makkelijkst.
Na de periode	Het lukt niet meer.	Het lukt nog, maar moeilijker en vaak minder goed.
Voorbeeld	Inprenting bij ganzenkuikens	Een taal leren zonder accent

Bij mensen zijn echte kritieke periodes zeldzaam: de meeste vensters gaan niet helemaal dicht. Daarom spreken veel psychologen bij mensen liever van gevoelige periodes.

Genie: een venster dat dichtging?

Genie in 1970, kort na haar redding. Ze werd jarenlang verwaarloosd en geïsoleerd. Foto: onbekende maker (1970), Wikimedia Commons, publiek domein.

In 1970 vonden hulpverleners in de Verenigde Staten een meisje van dertien dat haar hele leven opgesloten had gezeten in een lege kamer, bijna zonder contact met andere mensen. Onderzoekers gaven haar de naam Genie. Ze zag eruit als een kind van zeven en gedroeg zich als een baby: ze droeg nog luiers en praatte niet. Na haar redding leerde ze nog heel veel woorden, maar zinnen maken lukte haar nooit: de grammatica beheerste ze niet. Door wat ze had meegemaakt, had ze ook veel gedragsproblemen.

Vraag 2 **Wat leert het verhaal van Genie over nature en nurture? En was de periode voor taal bij haar een kritieke of een gevoelige periode, denk je? Leg uit.**

Wolfskinderen

Genie is niet het enige kind dat zonder (veel) menselijk contact opgroeide. Er zijn een honderdtal verhalen over zulke kinderen, die men **wolfskinderen** noemt: kinderen die zouden zijn opgegroeid bij dieren, of helemaal alleen.

"The Young Savage": zo stelde een Britse prent uit 1805 Victor voor. Gravure: onbekende maker (1805), Wikimedia Commons, publiek domein.

Bekend is **Victor van Aveyron**, een jongen die rond 1800 in de bossen van Zuid-Frankrijk gevonden werd. Een arts, Jean Itard, probeerde hem jarenlang te leren spreken, maar Victor leerde maar enkele woorden.

Een recenter voorbeeld is **Oksana Malaya**. In 1991 vonden hulpverleners in Oekraïne een meisje van acht dat jarenlang verwaarloosd was en bij de honden van het gezin was opgegroeid. Ze liep op handen en voeten en blafte. Toch leerde ze daarna wel praten, veel beter dan Genie. Een mogelijke verklaring: ze was jonger toen de hulp kwam, en ze had als peuter al wat taal gehoord. Een **gevoelige periode** dus, geen kritieke.

Let op: veel verhalen over wolfskinderen zijn twijfelachtig. Het bekende verhaal van **Amala en Kamala**, twee meisjes die in India bij wolven zouden zijn opgegroeid, werd lang geloofd, maar niemand kon het bevestigen, en vandaag twijfelen onderzoekers er sterk aan. Weet je nog uit hoofdstuk 1? Een spannend verhaal is nog geen wetenschappelijke kennis.

Meer weten: wolfskinderen

Extra, niet verplicht

Wil je meer lezen?

- Over Genie: Wikipedia (z.d.): Genie (feral child) (in het Engels)
- Over andere zogenaamde 'wolfskinderen': Wikipedia (z.d.): Wolfskinderen

Oefenen

Vraag 3 **Gaat het om een kritieke of om een gevoelige periode? Schrijf het juiste woord bij elke situatie, en leg daarna in één zin uit waarom.**

Kies uit: Gevoelige periode · Kritieke periode

1. Een eendenkuiken ziet de eerste dagen na het uitkomen geen moeder. Later volgt het geen enkele eend meer.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

2. Yasmine verhuist op haar zesde naar Gent en spreekt na twee jaar Nederlands zonder accent. Haar vader leert het ook, maar met accent.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

3. Een kind met een lui oog krijgt op zijn derde een oogpleister, en ziet daarna goed met beide ogen. Bij een volwassene werkt die behandeling veel minder goed.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

4. Een baby die het eerste jaar geen vaste verzorger heeft, kan zich later in een pleeggezin toch nog hechten, maar het vraagt veel tijd en geduld.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

De ontwikkelingsfasen

Psychologen verdelen het leven in **ontwikkelingsfasen**: periodes waarin mensen zich op een gelijkaardige manier ontwikkelen. Elke fase heeft leeftijdsgrenzen, en eindigt met een **grensgebeurtenis**: een belangrijk moment dat de overgang naar de volgende fase aangeeft.

Ontwikkelingsfase	Leeftijdsgrenzen	Grensgebeurtenis
Prenatale fase	Conceptie tot geboorte	De bevalling
Babytijd	0 tot 1 jaar	Leren lopen
Peutertijd	1 tot 2,5 à 3 jaar	Start van de kleuterschool
Kleutertijd	2,5 à 3 tot 6 jaar	Start van de lagere school
Kindertijd	6 tot 12 jaar	Start van de middelbare school
Adolescentie	12 tot 18 jaar (of 21, 24, 25…)	Afstuderen, wettelijk volwassen worden, de hersenen zijn volgroeid

Ontwikkelingsfase	Leeftijdsgrenzen	Grensgebeurtenis
Jongvolwassenheid	18 (of 20, 21, 24, 25) tot 30 jaar	Een vaste relatie, een eigen huis, ouderschap…
Middenvolwassenheid	30 tot 65 (66, 67) jaar	Het wettelijk pensioen
Late volwassenheid of ouderdom	Vanaf 65 (66, 67) jaar	Het overlijden

Geen vaste grenzen

Niet iedereen doorloopt de ontwikkelingsfasen in hetzelfde tempo. De leeftijdsgrenzen liggen dus niet vast.

- Niet alle kinderen leren op hetzelfde moment lopen. Gemiddeld is dat rond twaalf maanden, maar sommige kinderen kunnen het al op tien maanden, andere pas rond achttien maanden.
- Niet alle kinderen zijn op hun zesde al klaar voor de lagere school.
- Niet iedereen wordt op hetzelfde moment (psychologisch) volwassen.

Oefenen

Vraag 4 **In welke ontwikkelingsfase zit elke persoon? Schrijf de fase bij de juiste persoon, en leg daarna in één zin uit waarom.**

Kies uit: Adolescentie · Babytijd · Kindertijd · Late volwassenheid of ouderdom · Middenvolwassenheid · Peutertijd

1. Amira is vier maanden oud en lacht als ze haar papa ziet.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

2. Jonas is acht en leert de tafel van zeven.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

3. Lotte is vijftien en wil vooral tijd doorbrengen met haar vrienden.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

4. Karim is 45, werkt als verpleegkundige en heeft twee tieners.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

5. Fien is twee en zegt bij alles "nee!". Volgend jaar gaat ze naar school.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

6. Mohamed is 72 en past twee keer per week op zijn kleinkinderen.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

Les 5: De drie ontwikkelingsgebieden

Wat moet je kunnen?

- De drie ontwikkelingsgebieden en hun deelgebieden noemen
- Uitleggen hoe de ontwikkeling van de lichaamsbouw ons gedrag beïnvloedt
- Sensoriek, grove motoriek en fijne motoriek van elkaar onderscheiden, met een voorbeeld
- Kortetermijn- en langetermijngeheugen, en actieve en passieve taal van elkaar onderscheiden
- Sociale, emotionele en morele ontwikkeling van elkaar onderscheiden, met een voorbeeld

Wat denk jij?

Vraag 1 **Wat kan een kind van vijf al, wat een kind van één nog niet kan? Noem zoveel mogelijk dingen.**

Drie ontwikkelingsgebieden

Gebied	Gaat over	Deelgebieden
Fysieke ontwikkeling	Groeien, rijpen en bewegen	Ontwikkeling van de lichaamsbouw; sensomotorische ontwikkeling (sensoriek, grove motoriek, fijne motoriek)
Cognitieve ontwikkeling	Denken	Geheugen, taal, waarneming, denken
Socio-emotionele ontwikkeling	Voelen en omgaan met anderen	Sociale, emotionele en morele ontwikkeling

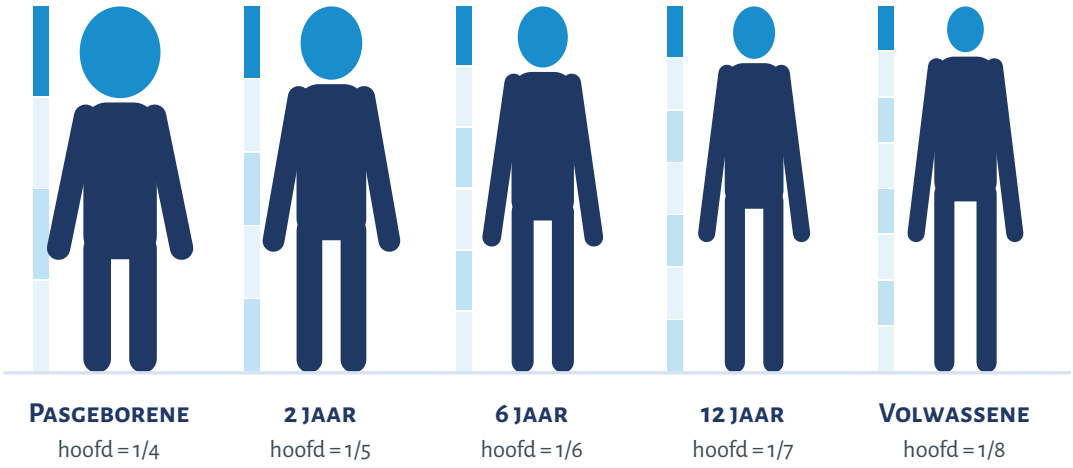
In deze les zie je de drie gebieden, met hun deelgebieden. In de volgende hoofdstukken kom je ze bij elke levensfase opnieuw tegen.

Fysieke ontwikkeling

De lichaamsbouw

In de loop van ons leven groeit ons lichaam. We worden ook leniger en sterker. Die (biologische) veranderingen hebben gevolgen voor ons gedrag.

Het lichaam groeit niet overal even snel. Bij een pasgeborene is het hoofd een vierde van de hele lichaamslengte, bij een volwassene nog maar een achtste: na de geboorte groeien vooral de romp en de benen. Ook dat heeft gevolgen voor het gedrag. Met zo'n groot en zwaar hoofd duurt het een tijd voor een baby het zelf kan rechthouden, en een peuter verliest makkelijk zijn evenwicht.

Alle figuren zijn even groot getekend: zo zie je de verhoudingen.

Hoe ouder je wordt, hoe kleiner je hoofd in verhouding tot je lichaam. In werkelijkheid is een pasgeborene ongeveer 50 cm lang, een volwassene ongeveer 1,70 m. Schema: gemaakt door Claude (Anthropic)

Bijvoorbeeld: wanneer de sluitspier van een peuter door groei sterk genoeg wordt, krijgt de peuter er controle over. Dan kan hij of zij het potje leren gebruiken.

Sensomotorische ontwikkeling

De sensomotorische ontwikkeling gaat over de zintuigen en over bewegen.

Sensoriek	de ontwikkeling van de zintuigen. Bijvoorbeeld: voorwerpen op de tast leren herkennen.
Grove motoriek	bewegingen met de armen en benen, het hoofd en de romp. Bijvoorbeeld: kruipen, lopen, fietsen, een bal gooien.
Fijne motoriek	bewegingen van de handen en de vingers. Bijvoorbeeld: een potlood vasthouden, met een schaar knippen, veters strikken.

Peuters ontdekken gekleurd zand met hun handen: hoe voelt het, en wat gebeurt er als je het schept of uitgiet? Zo oefenen ze de sensoriek (voelen, kijken) en de fijne motoriek tegelijk. Foto: Natalie Choi (2017), Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

Cognitieve ontwikkeling

De cognitieve ontwikkeling gaat over denken: hoe je informatie opneemt, onthoudt en gebruikt. Ze heeft vier deelgebieden.

Geheugen

Kortetermijngeheugen	een klein aantal dingen tijdelijk onthouden. Bijvoorbeeld: de cijfers van een telefoonnummer, net lang genoeg om ze in te typen.
Langetermijngeheugen	informatie lange tijd onthouden. Bijvoorbeeld: je adres, de namen van je klasgenoten.

Taal

Actieve taal	de taal die je zelf kunt gebruiken, wat je kunt zeggen. Bijvoorbeeld: "Koek!"
Passieve taal	de taal die je begrijpt. Bijvoorbeeld: "Nee, je mag nu geen koekje, binnen vijf minuten gaan we eten."

Waarneming en denken

Waarneming	herkennen wat je hoort, ziet, voelt, ruikt en proeft. Bijvoorbeeld: de geur van frieten herkennen.
Denken	problemen oplossen. Bijvoorbeeld: een puzzel maken.

Let op het verschil met sensoriek: sensoriek gaat over de zintuigen zelf, waarneming over het **herkennen** van wat je zintuigen opvangen.

Socio-emotionele ontwikkeling

De socio-emotionele ontwikkeling gaat over voelen en omgaan met anderen. Ze heeft drie deelgebieden.

Sociale ontwikkeling	met anderen leren omgaan. Bijvoorbeeld: leren delen, op je beurt wachten, vrienden maken.
Emotionele ontwikkeling	je emoties leren herkennen, benoemen en beheersen. Bijvoorbeeld: zeggen "ik ben boos" in plaats van te slaan.
Morele ontwikkeling	het verschil leren tussen goed en kwaad. Bijvoorbeeld: begrijpen dat je niet mag pesten, ook als niemand het ziet.

Oefenen

Vraag 2 **Over welk ontwikkelingsgebied gaat elk voorbeeld? Schrijf het gebied bij het juiste voorbeeld, en schrijf daarna in één zin over welk deelgebied het gaat.**

Kies uit: Cognitieve ontwikkeling · Fysieke ontwikkeling · Socio-emotionele ontwikkeling

1. Een kleuter leert met een schaar langs een lijn knippen.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

2. Een jongen van veertien groeit tien centimeter in één jaar.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

3. Een kind onthoudt een code van vier cijfers net lang genoeg om ze in te typen.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

4. Een peuter wijst naar de juiste prent als je vraagt "Waar is de hond?", maar zegt zelf het woord nog niet.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

5. Een kind van zes zoekt uit hoe het een toren van blokken kan bouwen die niet omvalt.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

6. Een kind van acht zegt "ik ben teleurgesteld" in plaats van met de deur te slaan.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

7. Een kind van tien vindt het niet eerlijk dat een klasgenoot altijd uitgelachen wordt, en zegt er iets van.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

Samenvatten: jouw mindmap

Zet alles uit deze les samen in één mindmap. Terwijl je typt, tekent de pagina je mindmap mee.

Vraag 3 **Maak een mindmap van de ontwikkeling van een mens. Geef elke tak de naam van een ontwikkelingsgebied. Zet aan elke tak de deelgebieden, elk met een voorbeeld. Geheugen en taal hebben elk nog twee onderdelen: zet die erbij met "+ Onderdeel", ook met een voorbeeld. Bedenk liefst je eigen voorbeelden, niet die uit de les.**

Ontwikkeling

Meer weten

Extra, niet verplicht

Wil je er meer over weten? Bekijk deze video's thuis.

Waarom herinner je je niets van toen je een baby was? En klopt je vroegste herinnering wel?

▶ VIDEO: SCAN DE CODE MET JE GSM

Universiteit van Vlaanderen. (z.d.). *Waarom is je eerste herinnering een verzinsel?* [Video]. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=RXa1kzB6A4Y

Waarom is "mama" in zoveel talen een van de eerste woorden?

▶ VIDEO: SCAN DE CODE MET JE GSM

Universiteit van Nederland. (2015). *Waarom zeggen alle kinderen ter wereld "mama"?* (deel 1 van 5) [Video]. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=j-rJmXU85q0

Vaktermen

Actieve taal
De taal die je zelf kunt gebruiken, wat je kunt zeggen.

Autoritaire opvoeding
Een opvoedingsstijl met weinig warmte en veel controle.

Bio-ecologisch model
Het model van Bronfenbrenner dat ontwikkeling verklaart met nature en een omgeving van vier lagen (micro, meso, exo, macro).

Cognitieve ontwikkeling
Het ontwikkelingsgebied over denken: geheugen, taal, waarneming en denken.

Denken
Als deelgebied van de cognitieve ontwikkeling: problemen oplossen.

Emotionele ontwikkeling
Je emoties leren herkennen, benoemen en beheersen.

Exosysteem
Plaatsen en groepen waarvan je zelf geen deel uitmaakt, maar die jou toch beïnvloeden, zoals het werk van je ouders.

Fijne motoriek
Bewegingen van de handen en de vingers.

Fysieke ontwikkeling
Het ontwikkelingsgebied over groeien, rijpen en bewegen.

Gevoelige periode
Een periode waarin een vaardigheid zich het makkelijkst ontwikkelt. Later lukt het nog, maar moeilijker en vaak minder goed.

Grensgebeurtenis
Een belangrijk moment dat de overgang naar een volgende ontwikkelingsfase aangeeft.

Groei
Je lichaam of een deel ervan wordt groter.

Grove motoriek
Bewegingen met de armen en benen, het hoofd en de romp.

Kortetermijngeheugen
Een klein aantal dingen tijdelijk onthouden.

Kritieke periode
Een periode waarin een vaardigheid alleen kan ontstaan. Gaat het venster dicht zonder dat het gebeurd is, dan lukt het daarna niet meer.

Langetermijngeheugen
Informatie lange tijd onthouden.

Macrosysteem

De cultuur en de samenleving waarin je opgroeit, met haar wetten, waarden en normen.

Mesosysteem

De verbanden tussen de delen van je microsysteem, bijvoorbeeld tussen je ouders en je school.

Microsysteem

De mensen en plaatsen waarmee je rechtstreeks en vaak in contact komt, zoals je gezin, je klas en je vrienden.

Morele ontwikkeling

Het verschil leren tussen goed en kwaad.

Nature

De aangeboren kenmerken die je via je genetisch materiaal van je ouders meekrijgt.

Nurture

Alles wat je leert van je omgeving: van je ouders, je school, je vrienden en de samenleving.

Ondersteunende opvoeding

Een opvoedingsstijl met veel warmte en veel controle (ook: autoritatieve opvoeding).

Ontwikkeling

De manier waarop je gedrag doorheen je leven stap voor stap verandert, meestal in een vaste volgorde.

Ontwikkelingsfase

Een periode in het leven waarin mensen zich op een gelijkaardige manier ontwikkelen, met leeftijdsgrenzen.

Onverschillige opvoeding

Een opvoedingsstijl met weinig warmte en weinig controle.

Opvoedingsstijl

De manier waarop ouders of opvoeders meestal met een kind omgaan, beschreven met warmte en controle.

Passieve taal

De taal die je begrijpt.

Permissieve opvoeding

Een opvoedingsstijl met veel warmte en weinig controle.

Rijping

Je lichaam of een deel ervan gaat beter werken, ook als het niet meer groter wordt.

Sensoriek

De ontwikkeling van de zintuigen.

Sociale ontwikkeling

Met anderen leren omgaan.

Socio-emotionele ontwikkeling

Het ontwikkelingsgebied over voelen en omgaan met anderen: sociale, emotionele en morele ontwikkeling.

Waarneming

Herkennen wat je hoort, ziet, voelt, ruikt en proeft.

Wolfskind

Een kind dat zonder (veel) menselijk contact opgroeide, bij dieren of alleen. Veel van die verhalen zijn twijfelachtig.